

MARQ WIJNGAARDEN
FLIP SCHÜLLER
PROF. LIESBETH ZEGVELD
MARIEKE VAN EIK
WIL EIKELBOOM
DR. CHANNA SAMKALDEN
TAMARA BURUMA
BONDINE KLOOSTRA
MICHIEL PESTMAN
PROF. GÖRAN SLUITER
BRECHTJE VOSSENBERG
EVA BEZEM
LISA-MARIE KOMP
BARBARA VAN STRAATEN
TOM DE BOER
FRÉDERIEKE DÖLLE
ELLES TEN VERGERT
ISA VAN KRIMPEN
DORA BROUWER

ADVISEURS
PROF. HANS ULRICH JESSURUN D'OLIVEIRA
PROF. TIES PRAKKEN
PROF. BRITTA BÖHLER

AANGETEKEND

**De minister van Volksgezondheid, Welzijn
en Sport**

H. De Jonge

Postbus 20350

2500 EJ Den Haag

Per e-mail: ministerdejonge@minvws.nl
Aj.dees@minvws.nl

Amsterdam, 18 juni 2020
Onze ref. 100495/ETV/etv
Uw ref.

Direct tel.nr.: +31(0)20-3446215
Direct faxnr.: +31(0)20-3446201

Betreft: De situatie in verpleeghuizen – onrechtmatig handelen Staat

Geachte heer De Jonge,

Wij richten ons tot u met betrekking tot de situatie in de verpleeghuizen, verzorgingshuizen, en kleinschalige woonvormen in de ouderenzorg ("de zorginstellingen") die is ontstaan naar aanleiding van de getroffen coronamaatregelen.

Wij zijn door de volgende (rechts)personen gevraagd ons tot u te wenden:

- De Cliëntenraad van zorginstelling Vondelstede te Amsterdam (beheerder Stichting Amsta);
- Mw. C. van Velzen, wiens moeder in zorginstelling Huize Elisabeth te Vught (beheerder Stichting Vughterstede) verblijft;
- Dhr. H. van de Woude, wiens moeder in zorginstelling Het Haltna Huis te Houten (beheerder ZorgSpectrum) verblijft;
- Mw. W. Den Besten, wiens echtgenoot in zorginstelling Ruitersbos te Breda verblijft.

Daarnaast hebben verschillende andere familieleden van bewoners van verpleeghuizen hun zorgen bij ons neergelegd.

De mensenrechten van de bewoners van zorginstellingen en hun familieleden worden op ernstige wijze geschonden door de voortdurende corona-maatregelen. Wij verzoeken u dringend deze schendingen op de kortst mogelijke termijn een halt toe te roepen.

1. HANDELEN STAAT

Vanaf het begin van de corona-crisis heeft de Staat maatregelen genomen ten aanzien van de zorginstellingen. Hoewel deze maatregelen een wettelijke basis ontbeerden, grepen ze diep in in de rechten en vrijheden van de bewoners en hun familie.

Op 19 maart 2020 heeft u de Tweede Kamer geïnformeerd over het besluit van de Ministeriële Commissie Crisisbeheersing (MCCB) de verpleeghuizen en kleinschalige woonvormen in de ouderenzorg preventief te sluiten voor bezoek en voor alle anderen die niet noodzakelijk zijn in de basiszorg. De zorginstellingen sloten vervolgens hun deuren voor ieder bezoek. Bewoners waren niet langer vrij om de zorginstellingen te verlaten.

Daaropvolgend heeft u geregeld besluiten en (dringende) adviezen gecommuniceerd over de maatregelen die de zorginstellingen moeten nemen. U heeft gesproken over de maatregelen die verlengd worden, over besluiten van het kabinet, u stelt dat bewoners niet teruggebracht kunnen worden naar verpleeghuizen als zij door familie zijn opgehaald, enzovoort. De Staat nam besluiten, de zorginstellingen voerden deze uit.

Formeel heeft de Staat geen regels gesteld ten aanzien van de zorginstellingen tijdens de Coronacrisis. U heeft het nemen van de maatregelen overgelaten aan de zorginstellingen zelf. De zorginstellingen hebben uw besluiten en adviezen echter zonder meer gevolgd en zijn op punten zelfs verder gegaan dan uw besluiten.

De rigide wijze waarop de zorginstellingen nog altijd omgaan met de coronacrisis, is het directe gevolg van de tot op heden door de Staat gevaren koers. De Staat is medeverantwoordelijk voor de ontstane situatie. Deze situatie zetten we hieronder uiteen.

2. SCHENDING MENSENRECHTEN

De huidige situatie is in strijd met verschillende fundamentele rechten van bewoners en hun familieleden. De specifieke situatie verschilt per zorginstelling. Vast staat echter dat veel zorginstellingen het zekere voor het onzekere nemen en daarbij uitsluitend oog hebben voor het risico op besmettingen. Daarbij maken ze zich schuldig aan onrechtmatige vrijheidsontneming, onmenselijke behandeling in de stervensfase, en schending van het recht op familieleven.

2.1 Wederrechtelijke vrijheidsontneming (art. 5 EVRM)

Er is sprake van vrijheidsontneming zonder wettelijke grondslag. Dat is in strijd met art. 5 Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM). In veel zorginstellingen is het, ook voor wilsbekwame ouderen, enkel toegestaan de zorginstelling te verlaten onder begeleiding. De mogelijkheden om naar buiten te gaan zijn in veel gevallen bovendien in tijdsduur en frequentie ernstig beperkt. Familieleden spreken van een toegestaan rondje om "het cellenblok". Ook worden binnen dergelijke zorginstellingen, zonder overleg met de belanghebbenden, zogenoemde coronacentra ingericht met vergaande impact op de betreffende bewoners.

Een dergelijke vrijheidsontneming mag alleen plaatsvinden indien deze:

- i) Gebaseerd is op een wettelijk voorgeschreven procedure;¹
Daar is in casu geen sprake van. De Wet publieke gezondheid (Wpg) biedt een wettelijk kader om besmette individuen ter isolatie op te nemen en individuen die in contact zijn geweest met een "lijder of een vermoedelijke lijder aan een infectieziekte behorend tot groep A" te onderwerpen aan quarantaine. In de Wpg zijn ook de nodige waarborgen opgenomen. In beide gevallen wordt een beschikking opgelegd en voorzien in de bijstand van een raadsman. Thans gaat het echter om vrijheidsontneming van een bevolkingsgroep, die niet is voorzien bij wet.
- ii) Wordt opgelegd ter voorkoming van de verspreiding van een besmettelijke ziekte en het laatste redmiddel is om deze verspreiding te voorkomen;²
De maatregel wordt in casu niet opgelegd, omdat men vreest dat de bewoners de ziekte verspreiden, maar omdat men vreest dat de bewoners de ziekte oplopen. Er is bovendien geen sprake van een laatste redmiddel om verdere verspreiding te voorkomen.
- iii) Voorgelegd kan worden aan een rechter opdat de rechtmatigheid ervan getoetst kan worden.³
In de gevallen van de individuele isolatie of quarantaine wordt een beschikking opgelegd, en is voorzien in de bijstand van een raadsman. Op die wijze is voorzien in een wettelijk kader om de rechtmatigheid van de maatregel te toetsen. In casu is van een dergelijk wettelijk kader geen sprake.

De vrijheidsontneming is dan ook wederrechtelijk. Dat de vrijheidsontneming in casu wordt uitgevoerd door private partijen, doet niets af aan de verantwoordelijkheid van de Staat. De Staat heeft terzake een positieve verplichting:

The responsibility of a State is engaged if it acquiesces in a person's loss of liberty by private individuals or fails to put an end to the situation.⁴

In casu is er niet alleen sprake van nalatigheid van de Staat, maar heeft zij private partijen zelfs opgeroepen tot de schendingen in kwestie. Die situatie duurt nog altijd voort. De versoepelingen zoals gecommuniceerd door de Staat in dit verband zijn ten ene malen onvoldoende. De Handreiking voor bezoekbeleid verpleeghuizen in corona-tijd, waarnaar u verwijst, staat wandelingen buiten toe, maar enkel "samen". Daarnaast moet de zorgmedewerker, bezoeker of vrijwilliger die de wandeling maakt, aan de zogenaamde randvoorwaarden van bezoek voldoen. Dit betekent dat beperkingen ten aanzien van frequentie en duur kunnen worden gesteld.

De Staat dient de zorginstellingen te wijzen op het toepasselijk wettelijk kader, en de uitzonderlijke omstandigheden waaronder bewoners van hun vrijheid ontnomen mogen worden. Duidelijk moet zijn dat het verbod op vrijheidsontneming onverminderd van kracht is in de huidige situatie.

¹ Art. 5 lid 1 EVRM, en vgl. Guide on Article 5 of the Convention –Right to liberty and security, p. 12: "Where deprivation of liberty is concerned it is particularly important that the general principle of legal certainty be satisfied".

² Om te bepalen of de detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van een infectieziekte rechtmatig is, moet worden vastgesteld: "whether the spreading of the infectious disease is dangerous to public health or safety; and whether detention of the person infected is the last resort in order to prevent the spreading of the disease, because less severe measures have been considered and found to be insufficient to safeguard the public interest", vgl. Guide on Article 5 of the Convention – Right to liberty and security, p. 24, en Enhorn v. Sweden, § 44.

³ Art. 5 lid 4 EVRM: "Een ieder, wie door arrestatie of detentie zijn vrijheid is ontnomen, heeft het recht voorziening te vragen bij het gerecht opdat deze spoedig beslist over de rechtmatigheid van zijn detentie en zijn invrijheidstelling beveelt, indien de detentie onrechtmatig is.

⁴ Riera Blume and Others v. Spain, Rantsev v. Cyprus and Russia, §319-21, en Medova v. Russia, §123-25 .

3.3. Mensonterende behandeling (art. 3 EVRM)

De wijze waarop verschillende zorginstellingen invulling geven aan de stervensfase van hun bewoners, is onmenselijk en vernederend. Artikel 3 EVRM bevat een absoluut verbod op een dergelijke behandeling. De Staat heeft een positieve verplichting schendingen van art. 3 EVRM te voorkomen.

Een voorbeeld is de regeling die wordt gehanteerd door zorginstelling Stichting Amsta. Zij staat – ongeacht of de bewoner besmet is met COVID-19 – enkel toe dat er maximaal drie keer twee bezoekers afscheid komen nemen van de bewoner. Het tijdslimiet op elk bezoek is twee uur. Wanneer drie keer twee bezoekers lang zijn geweest, is “de knipkaart op”, en wordt verder bezoek niet toegestaan. Deze wijze van sterven is onmenselijk en vernederend.⁵

De Staat heeft een positieve verplichting dergelijke regelingen een halt toe te roepen, en ervoor te zorgen dat bewoners de mogelijkheid krijgen waardig afscheid te nemen van hun naasten.

2.3 Schending recht op familieleven (art. 8 EVRM)

Het – ogenschijnlijk door de Staat opgelegde – bezoekverbod vormt een schending van het recht op familieleven zoals vastgelegd in art. 8 EVRM.⁶ Ook art. 8 EVRM kent een positieve verplichting om schendingen door private partijen te voorkomen. Hoewel lid 2 van dat artikel voorziet in de mogelijkheid uitzonderingen te maken ter bescherming van de gezondheid, is deze (mate van) beperking niet (langer) noodzakelijk.

Ontoelaatbare beperkingen die door verschillende zorginstellingen zijn opgelegd zijn bijvoorbeeld:

- Het niet toelaten van bezoek zonder toezicht;
- Het niet toelaten van bezoek op het eigen appartement van de bewoners;
- Het niet toelaten van meerdere personen;
- Het slechts toelaten van bezoek voor zeer korte duur per keer en op vaste tijden.

De zorginstellingen hanteren dergelijke beperkingen als gevolg van het in de eerste instantie door de Staat opgelegde bezoekverbod, en om zo zeker mogelijk te zijn dat zij niet in strijd handelen met de richtlijnen van de Staat en het RIVM. Deze rigide aanpak heeft echter tot gevolg dat het recht op familieleven wordt geschonden. De maatregelen zijn niet (langer) noodzakelijk.

De Staat dient de zorginstellingen te wijzen op hun verplichtingen de mensenrechten van de bewoners en hun familieleden te respecteren. Uitzonderingen zijn slechts toelaatbaar indien vastgelegd bij wet en noodzakelijk in een democratische samenleving ter bescherming van de gezondheid. De Staat dient daarover duidelijke regels te stellen. De huidige richtlijnen zijn daartoe onvoldoende.

3. DOOR DE STAAT TE NEMEN MAATREGELEN

Hierboven is een beeld geschetst van een schrijnende situatie in zorginstellingen die nog steeds voortduurt. In de rest van Nederland is thans een nieuwe fase aangetreden. Opnames op de IC nemen af. Iedereen kan zich weer vrij bewegen, met inachtneming van de 1,5 meter afstand. De zorginstellingen hanteren echter nog altijd het uitgangspunt dat zij zoveel mogelijk gesloten blijven.

⁵ En bovendien ook in strijd met art. 8 EVRM.

⁶ “Restrictions such as limitations put on the number of family visits, supervision of those visits and, subjection of a detainee to a special prison regime or special visit arrangements constitute an “interference” with his rights under Article 8”, Mozer v. the Republic of Moldova and Russia [GC], §193-195.

Beperkte versoepelingen worden toegestaan, maar bewoners en familie zijn voor de versoepelingen volledig afhankelijk van de wil van de zorginstellingen. Voor één bevolkingsgroep gelden de versoepelingen in Nederland dus niet: bewoners van zorginstellingen. Dit leidt niet alleen tot de hierboven uiteengezette schendingen van fundamentele rechten, het is tevens discriminatoir.

Wanneer de zorginstellingen door gedupeerden worden aangesproken op de inbreuken die zij maken op de mensenrechten van de bewoners, schermen zij met de door de Staat gestelde "regels". Zij misbruiken uw adviezen als verweer. Nu de Staat ervoor heeft gekozen zich actief te bemoeien met de maatregelen die door de zorginstellingen genomen worden, met als gevolg ernstige schendingen van de mensenrechten, bent u gehouden thans in te grijpen. De Staat heeft de kaders gecreëerd waarbinnen ernstige mensenrechtenschendingen plaatsvinden. Op de Staat rust een positieve verplichting dergelijke schendingen een halt toe te roepen.⁷

Wij doen dan ook een dringend beroep op u om uw verantwoordelijkheid te nemen door duidelijk te communiceren dat de zorginstellingen de fundamentele mensenrechten van bewoners en familie hebben te respecteren, hetgeen ten minste inhoudt:

- Het hanteren van het verbod op vrijheidsontneming zonder wettelijke grondslag. De Staat dient in dat kader duidelijk te maken in welke uitzonderingsgevallen en onder welke voorwaarden zorginstellingen daar inbreuk op mogen maken;
- Het niet beperken van bezoek tenzij strikt noodzakelijk;
- Het toestaan van bezoek op het eigen appartement van de bewoner
- Het toestaan van bezoek zonder toezicht en zonder rigide tijdsbeperking;
- Het opheffen van coronacentra binnen de zorginstellingen.
- Het hanteren van waardige protocollen in de stervensfase van bewoners;

Wij verzoeken u deze communicatie uiterlijk woensdag 24 juni a.s. te doen. We verzoeken u daarnaast deze in het openbaar te doen en niet uitsluitend te richten aan de zorginstellingen zodat ook de bewoners van zorginstellingen en hun familie hierover worden geïnformeerd. Tevens verzoeken we u toe te zien op naleving van uw instructies al dan niet middels de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd.

Mocht u niet aan deze verzoeken voldoen, zullen cliënten gerechtelijke stappen overwegen.

Met vriendelijke groet,

Liesbeth Zegveld

Elles ten Vergert

⁷ Volledigheidshalve merken wij op dat enig toezicht door de IGZ in ieder geval ernstig tekortschiet. De IGZ heeft tot nu toe geen actie ondernomen om de bovengenoemde schendingen te voorkomen danwel een halt toe te roepen. Er zijn zelfs al voorbeelden genoemd waar de IGZ de toegang tot een zorginstelling wordt ontzegd, met een beroep op de Coronamaatregelen van de Staat.